

אָלֶה ר.

יִוְנָה

[מתוך הספור „פרפורי מהפכה“]

מכירה הביאה לבית צעירה יהודיה: דקה, כתפיה צרות, מורמות קצת, פניה קטנים ועינים שחורות ועמוקות לה. גופה הילדותי ופניה הרציניים משכו את העין בזרותם. — הנה הצעירה שאמרתי. בטוחה אני, כי תרגיש אצלכם כמו אצל ידידים טובים. אני מכירה אותה, בת למשפחה הגונה... תהיו שבע־רצון...

הצעירה שתקה וסקרה בעין בוחנת את אנשי הבית. המכירה הלכה והיא נשארה, פשטה את מעילה ומטפחתה, ומבלי שתשתנה הבעת־פניה אף לרגע, פנתה לבתיה בקול אדיש:

— מה לעשות?

מעיניה נבע צער פנימי, מושרש. בתיה רצתה לגשת, ללטפה, לקרוא לה אחות, אך לא העיזה. עיניה כה עמוקות, חודרות. פניה כה רציניים. אולי לא תקבל את הלטיפה, לא תאמין.

— בואי למטבח, עשי מה שתרצי. גם אני איני יודעת מה יש לעשות. ובכלל אני בעלת־בית גרועה מאד.

מה שמך? יונה? שמי בתיה. – היא חבקה קלות בידה
את כתפיה – שתינו נעבור. אני אעזור לך. את תהי
אחות לי. טוב, יונה?

פניה של הצעירה לא נשתנו. היא הוסיפה להביט
נכחה בשויון־נפש. בתיה הסירה מעליה את ידה.
בתיה העמידה ליונה משכב בחדרה. לאוניברסיטה
לא הלכה עוד ביום זה. היא הכניסה את יונה לעניני
הבית ועזרה לה בעבודתה. במשך היום התקרבו. יונה
ספרה לה על מאכלים שונים ואופן בשולם. ספרה לה גם
על מקום עבודתה הקודם. שם אבדה טבעת יקרה. חשדו
בה ופטרוה מעבודתה מבלי לשלם לה בעד שלושת חדשי
עבודתה שם.

– למה לא התאוננת עליהם במשטרה או בלשכה?
– בלשכה אינני רשומה, ולהתאונן על בעלת־הבית
לא כדאי. היא משחקת בתיאטרון ויש לה חברים מבין
הצ'קיסטים. מבקרה התדירי תופס מקום חשוב ב"צ'יקה".
כלום לא היה יוצא להפך? הייתי רק ממיטה על עצמי צרות.
בערב אחרי שהשכיבו את הילדים לישון, עלו למעלה.
– למה לא ענית לי, יונה, כשפניתי אליך בידידות
קודם, אינך מאמינה לי?

– לא, אני מתרגלת בקושי. תמיד אני ככה.
– ועכשיו נהיה רעות?
היא הפנתה אליה את עיניה הגדולות, על שפתיה
הדקות נראה חיוך הסכמה, ובקול חרישי ענתה:
– טוב.

בתי הצטחקה ולטפתה בידה.
לא הדליקו אור בחדר. ולאור הלבנה הבוקע דרך
החלון הציצו את המטות, שעמדו זו מול זו, ושכבו בהן.
— יונה, איה משפחתך?
— אין לי אמא. ואבא, אינני יודעת אם חי הוא
ואם לא.

— זאת אומרת, היכן הוא?
— הוא היה באמריקה. מאז מתה אמא לא קבלתי
שום ידיעות. היו כל מיני שמועות, יש שאמרו כי חי,
ויש שאמרו כי מת.

— ולמה אינך משתדלת לברר?
כשהיינו קטנים, לא יכולנו, וכשגדלתי כבר התרגלתי
בכך. ואיפה נחפש? — אמרה בקול מרושל — לו רצה לדעת,
היה מוצא אותנו...

— וממה מתה אמא? — שאלה בתי חרש.
— טבעה בבאר.
— בבאר?
— היא היתה חולה לפעמים. היה בא עליה שגעון...
והפילה את עצמה לבאר...

— ואת זוכרת את כל זה? בת כמה היית אז?
— בת ארבע. לא הכל אני זוכרת. ספרו לי אחר-
כך. את אמא אני זוכרת היטב.
— ומה היתה מחלתה?
— היה לנו בית. בכל החדרים גרו דִּיָּרִים, ואנו
בחדר אחד. ואני זוכרת פעם אחת, היא ישנה אתי במטה —

היא אהבה אותי מאד – אחי הקטן בן-השנתיים ישן בעריסה. היא עוררה אותי, נלחצה אלי וקראה בקול איום: „הביטי, הביטי, הנה הוא מציץ אלינו... הנה יחטוף...” היא הראתה על שמלה תלויה על הקיר מנגד. אני זוכרת, שלא נבהלתי אז כלל.

יותר אינני זוכרת כמעט כלום, עד יום האסון. ספרו לי, כי השגעון היה בא עליה רק לפעמים, היתה עושה הכל בבית: אופה, מבשלת, מכבסת, וכשהיה בא עליה השגעון, היתה לוקחת אותי ואת אחי והולכת עמנו לקרובים, לשכנים ומדברת.

– למה לא רפאו אותה?

– אינני יודעת. היו שם הרבה קרובים. אחד הטיל על השני. אמרו, כי בזמן הראשון הלכו אתה אל רופא. לבסוף התרגלו. היא היתה שקטה. המחלה היתה נמשכת יום, יומים ועוברת. ולימים אלה היתה באה אלינו סבתא לישון עמנו.

בפעם האחרונה גם-כן היה כך. בבוקר עשתה הכל, האכילה אותנו, ולפנות ערב לקחה אותנו והלכה לקרובים. אנחנו שחקנו, והיא דברה, דברה וצחקה. תמיד היתה מדברת מעט מאד, עכשיו דברה בלי-הרף. פתאום קמה, נגשה אלי ורצתה לקחת אותי. אני נאחזתי ברגל השולחן ולא רציתי לזוז. היה לי איזה פחד אינסטינקטיבי. היא התחילה למשוך אותי, ואני צועקת בקול לא שלי. הקרובים שאלוה: מה היא רוצה ממני? היא ענתה, כי עליה ללכת אתי לאיזה מקום. הם התחילו לדבר על לבה, כי תניחני

פה לשחק והם ילווה. היא נשארה יושבת. אחר־כך קמה ויצאה.

בעוד זמן־מה שמענו שאון בחוק... הוציאו את אמא מתה מהבאר...

שתיהן נשתתקו. עברה שעה ארוכה. בתיה לא יכלה להרדם. עיניה פקוחות לרוחה לתוך חשכת הליל.

— יונה! — השמיעה בתיה.

— כן!?

— אף ישנה?

— למה את שואלת?

— ככה. אין לי רצון לישון.

— גם לי אין רצון לישון. יונה, מה אמרו הרופאים?

ממה חלתה אמא?

— היא אהבה את אבא. היא התחנתה אתו בחשאי

בלי הסכמת ההורים וברחה אתו. והוא היה איש לא טוב...

היה שותה, משחק בקלפים. אמא סבלה הרבה ממנו.

כשהיתה הרה באחי הקטן, נסע אבא לאמריקה כדי להסתדר

שם ולקחת אותנו אליו. כשנתיים חכתה אמא. בשנה הראשונה

היה כותב, כי תבוא. היא היתה מתכוונת, מוכרת הכל,

ופתע נתקבל ממנו מכתב, שלא תסע, כי הוא יבוא אלינו.

כי אמריקה איננה לפי רוחו. לבסוף חדל לגמרי מלכתוב...

לאמא ספרו, כי הוא חי שם עם אשה ויש להם

ילד. מרוב צער חלתה אמא... ספרו אחר־כך, כי גם הוא

השחגע שם, כששמע על מות אמא, כי אהב אותה מאד.

מי יודע? כל מיני דברים ספרו... היה בעל אופי לא־מתמיד...

והיכן אחיך ?

— אינני יודעת. אני הייתי אצל דודתי, והוא אצל סבתא. כשהתחילה הפליטה מליטא, נסעה אתי סבתא, ואני איני יודעת היכן הם.

— ולא חפשת אותו ?

— לא היה לי כסף. כשאשתכר, אסע לחפשו. כבר כתבתי למקומות שונים, ולא מצאו אותם. גם במקומות שבקרתי בזמן שעסקתי בספּוּלְצִיָה, חפשתי ולא מצאתי. אחי הוא ילד לא טוב... כולו דומה לאבא. אינני אוהבת אותו.

— ולא היית רוצה לראותו ?

— לא. בתחילה מאד רציתי למצוא אותו ואת סבתא. לו ידעתי איפה הם נמצאים, הייתי מוכרת מה שיש לי ונוסעת. ספרו לי, כי ראו את סבתא בקוֹן. כתבתי לשם למשרד הכתובות, ולא מצאו אותם.

— ואצל מי הייתם אחרי מות אמא ?

— התגוללנו. כשסבתא אחת מתה וסבא התחתן, שלחו אותנו לסבתא השניה מצד האב. ומפניה פחדנו מאד, כי סבתא הראשונה דברה תמיד לפנינו על סבתא האחרת. כי רעת־לב היא, מכשפה. כשהושיבו אותנו בעגלה להובילנו לסבתא השניה, הרימונו קול צעקה, שהחריד את כל העיירה. בקושי החזיקו בנו שלא נברח. אחר־כך נוכחנו, כי סבתא השניה איננה מכשפה, אלא זקנה טובה מאד. אך בעלה הראשון, אבי־אבי, מת, והיא התחתנה בפעם השניה. ובעלה זה היה מכה אותנו באופן אכזרי ומעליב מאד...

היתה לו הנאה מיוחדת מזה... כשהייתי כבר גדולה, גם אז היה מכה אותי ככה... עוד עכשיו כשאני נזכרת בדבר, רעד חולף את גופי...

בתי התרוממה על זרועה.

– איך היה מכה?

– היה מצליף, כמו שמצליפים את הילדים ב„חדרים“. אינך יודעת? היה לו מגלב־עור כזה עם הרבה רצועות דקות בסופו. הילד בעצמו צריך היה להביא ספסל, להעמיד אותו באמצע החדר, להוריד את המגלב מהקיר ולהגישו לסבא. להוריד את המכנסים ולשכב על הספסל, (אם הילד בעצמו לא היה עושה את כל אלה היה מקבל מנה כפולה) וסבא היה עומד לו ורואה את כל ההכנות הללו, אחר־כך היה מחזיק ביד אחת את הילד ובשניה מצליף, מצליף ומונה. כשהילד לא שכב במנוחה התפתל והפריע לו, היה קושר אותו לספסל בחגורה, מתחיל מתחלה ומוסיף מלקות. הילד צועק, מתפקע, והוא ממשיך להצליף לאט לאט ומונה. היה לו „חדר“. הרבה ילדים למדו אצלו. וכך היה מצליף ילדים אחדים ביום והילדים לא יכלו אחר־כך להתרחץ בנהר, כי בושו להערות את גופם המכוסה רצועות אדומות וכחולות. ביחוד אהב להצליף לפני הצהריים. הצעקות היו פולחות את האויר ונשמעות בכל הרחוב, ואני הייתי אך נבהלת, סוגרת את עיני, אוטמת את אזני ומסתתרת בפנה.

אותי לא אהב להצליף תכופות. היה בלבו איזה פחד מפני. אני לא צעקתי. כמה שהיה מצליף אותי, לא

הייתי משמיעה אף הגה. הייתי מאזינה לכאב כדי להשתיק את העלבון והבושה.

כשהרגשתי, שסבא מתכוון לענשני ככה, הייתי הולכת לקרן-זווית, עומדת על ברכי ומתפללת לאלהים, שסבא לא יצליפני. לא פעם רצייתי לחדול לחיות, רצייתי... להתנפל לבאר... אך תמיד האמנתי בנס... הלא אני כל-כך התפללתי... בפעם האחרונה הכני כשהייתי בת שלש-עשרה. לא רצייתי להביא את הספסל והרצועה. אך הוא חטף אותי, השכיבני על ברכיו בפני כל התלמידים והצליף אותי זמן רב, אף הגה לא הוצאתי מפי. והוא הרפה ממני כשהעירו לו כי מתה אני. אני רק התעלפתי. אחר כך הייתי חולה זמן רב. גופי היה נפוח. לא יכולתי לא לשכב, לא לשבת. אז לקחה אותי דודתי אליה. היא אמרה כי תעשה אותי לאדם. ארבע שנים הייתי אצלה, שרתי אותה ואת ילדיה, אפילו לבית-הספר לא שלחתני. שבעתי שם עלבונות. כשגדלתי עזבתיה ונעשיתי תגרנית. אשה אחת הלוחה לי כסף ונסעתי עם חבילת סחורות, כמו הכל, ממקום למקום. הובלתי סחורות ממקום ששם בזול למקום ששם ביוקר. אחר-כך אסרו את התגרנות, ואני המשכתי להוביל בחשאי תפסוני, לקחו ממני את כל הסחורה, – הובלתי אך מלח – והייתי אסורה חדשים. היות וצעירה אני, שחררוני ושלחוני לעבוד בבית-אריגה. עבדתי שם כחודש ימים עד שבית-האריגה נסגר, הלכתי אחר-כך יום יום ללשכה, ועבודה לא מצאתי. והיה עלי להשיב את החוב לאשה. היא אשה עניה. הלכתי לשרת. בינתיים הוציאו אותי מהלשכה, כי

לא באתי להרשם בזמן הקבוע, ואין מקבלים אותי יותר.

— ובת כמה את עכשיו?

— בת תשע-עשרה.

שתיהן נרדמו אחרי חצות הלילה. כשהתעוררו למחרת

הרגישו, כי נפשותיהן קשורות זו בזו.

— בתיה, אתמול ספרתי לך כל-כך הרבה. ואני הלא

איני אוהבת לספר.

— סימן טוב הוא, יונה. טוב שספרת. הלא עלינו

להכיר אשה את רעותה...

את יונה אהבו כל בני הבית. היא היתה כאחת מן

המשפחה. מבתיה לא היתה נפרדת. בערב למדה אותה זו

קריאה וכתיבה. בזמן הראשון היתה תופסת בקושי; המח לא

היה רגיל בכמו אלה, אך מיום ליום התקדמה במהירות נפלאה.

האב אריה נמשך אחרי יונה. „בתי“ היה קורא לה.

בערבים היה נשאר בבית, עוזר לה בעבודתה.

משוחח אתה, מספר לה דברים שונים, והיא מקשיבה בצמאון.

ביחוד אהבה לשמוע ספורים מההסטוריה העברית. שאלותיה

היו כה הגיוניות, הבנת-החיים כה עמוקה, הבנה בחוש.

הוא התבונן ולמד את כל שרטוטי פניה, את עיניה האפלות,

העמוקות, את מצחה הצר והגבוה, את אפה הקטן, שפתיה

הדקות, סנטרה הנפלא, החד, הגומה הנחמדת שבלחיה

השמאלית, כתפיה החדות, הצרות, צמתה הקטנה והשחורה

המפוזת בין כתפיה, גופה הילדותי. היא רחפה תמיד לנגד

עיניו, היא ננעצה בלבו עד אבדן החושים.

בערב היה מקדים לסגור את החנות ושב הביתה להסתכל בפניה, לראותה, להמצא בקרבתה. בעבודתו נעשה מפורז. היה שוכח לרשום, טועה בנתינת עודף לקונה. היה מביא לה מתנות. שרון בא לידו במקרה בזיל הזול. סחורה לשמלות לשתיהן, לבתיה וליונה. במקרה הביאה לו לחנות איזו גברת.

— אין דבר, קחי, הלא את כאם, כאחות בבית. אל תתחשבי, „לו היתה נכנסת כחבר למשפחתם. ואולי? הלא היא מכבדת אותו. שטויות...“ חשב.

בלילה התהפך בקדחת על משכבו: „ולמה לא? הלא היא מרגישה את עצמה כבן-בית, מכבדת אותי, מקשיבה לי ברצון, מתיחסת כמו לקרוב. אולי כן? ובאמת, את מי היא יכולה לקחת? סנדלר, חיט. בכלל הנוער הריק, הגס בימים אלה. ופה בית, משפחה, יחס אם. ואם אני גדול ממנה בשנים, הלא אני בעל השכלה, מפותח, יש לי נסיון בחיים. האם לא אוכל לאהוב אותה כצעיר? להפך, אני אהיה מסור לה. כל נשמת, כל רגשותי, כל מעיני יהיו בה. כילדה אשאנה על כפי. כנסיכה אפנק אותה. האם צעיר ידע להוקיר אותה כמוני? והאם אין בחורים בני גילי?“

בערב פנתה יונה לעלות למעלה. הוא חסם לפניה את הדרך בפתח הפרוזדור, התקרב אליה:

— יונה! תתחגני בי, אני אוהב אותך, אהיה לך אב, בעל... כאישון עיני אשמור עליך... לא יחסר לך כלום... יונה...

— מה? — היא הדפתהו בחזקה לאחור — ההשתגע...
זֶקֶן... האני אנשא לך?...

יונה ברחה למעלה. לבה התכוץ מכאב. „האם העיז
ככה מפני שיתומה אני? האם מפני זה?” היא נלחצה
לזכוכית החלון ועיניה הביטו הרחק, הרחק לתוך החלל
השחור, הריק...

אריה נשאר עומד. פניו האדימו והלבינו חליפות.
„ההשתגע? זקן?” באמת זקן שוטה אני, יצאתי מדעתי,
„אהיה לך אב, בעל”. לך קח לך איזו זקנה, טפש, ורקוד
אתה. למה אתה נטפל לצעירות? עת לך למות... למות...
כל הערב בלה אריה בבית־הכנסת. בלילה נאנח על
משכבו. למחרת הלך לבית־הקברות.

— תסלחי לי, שינה, תסלחי לי, הזקן שלך משתטה.
לו חיית, היינו מבליים את שנותינו יחד. תני לי כח לחיות
את שנותי האחרונות...

יונה לא ספרה כלום לבתיה. עשתה את עצמה כאילו
לא קרה כלום. את אריה שנאה, לא יכלה להכיש בפניו.
השתדלה שלא להפגש בו.

בקרוב נעלמה השמלה. יונה ספרה, כי תלתה אותה
בחוץ על החבל, ובודאי גנבה מישהו. אחר־כך אבד גם
השעון...

בתיה התפרצה לחדר ונתלתה בצוארה של יונה:

— סדרנו. סדרנו כבר יונ'קה, סדרנו.

— מה, מה סדרתם?

— מחר אֶת מתחילה לעבוד בבית־החרושת, בטכסטיל לגרבים. הכנסנו אותך ללשכה. וכל זה סדר בִּוְרָקָה. אני רק הצעתי לו, והוא הלך וסדר. נכנס ישר למנהל הלשכה וסדר הכל. יש לו השפעה.

— כמה הוא טוב, יונה. כמה אני מאושרה. לו ידעת, יונה. אני ממש מקנאה לעצמי. — היא כבשה את פניה בכתפה של יונה.

בבית אריה היו זקוקים שוב לעוזרת. יונה התחילה לעבוד בבית־החרושת, בבית שב אי־הסדרים, ובתיה הצטרכה ללמוד את שעוריה בלילות ונחלשה משום־כך שוב. יונה עברה לגור לקומנה המסונפת לבית־החרושת. בשביל הקומנה החרימה הממשלה במרכז העיר בית ענקי, ששמש קודם מלון ממדרגה ראשונה. בו גרו חמש מאות פועלי בית־החרושת.

בקומנה היה מטבח כללי, מכבסה, כל מיני מוסדות־תרבות: ספרייה, חדר־קריאה משוכלל, שעורי ערב, לציור וזמרה, מקהלה, שיחות, הרצאות. פסנתר עמד באולם המרווח ומודעות גדולות, אדומות, על קירותיו המצוירים: תחי מהפכת אוקטובר! תחי ממשלת המועצות! שלטון לעמלים! יחי הצבא האדום! מי שאינו עובד — אינו קיים! הלאה הבורז'ואזיה! וכו'. על הקיר היה ראי גדול ושבור, תמונת־נוף גדולה, חצי מסגרתה חסרה. בפנה שלש כורסות־קטיפה ממורטות מסביב לשולחן עגול — פליטת העושר. יונה הסתדרה בחדר גדול מרווח עם עוד שלש

בחורות: אחת בת-כפר, ממשפחה דלה. היא באה העירה. החליטה ללמוד וללמד, אחר-כך תשוב לכפר להפיץ השכלה, תפקח את עיני האכרים, תראה להם את השמש העולה. דוכאנו דִּינו תחת אגרוף התקיפים...

השניה היתה לא צעירה, עבדה כל שנותיה ככובסת. לבסוף התקררה, חלתה זמן רב ונשארה חולת-ריאות וחלשה. אחר-כך עבדה כמה זמן בבית-חרושת מחניק עשר שעות ביום. לולא באו הסוביטים, היו עצמותיה נרקבות מזמן באדמה. את בעלי הרכוש לא יכלה להעלות על שפתיה בלי קצף:

— הם שמצצו את דמי, את דם כל הפרולטריון. צריך להשמידם מתחת לשמש. עוד מפנקים אותם. ועלינו חמלו? עלוקות שכאלו, שותי דם... כשהייתי בריאה, היה לכולם צורך בי, דוֹנֵיֶשָה, תבואי לכבס. דונישה, תבואי לגהץ. וכשאבדתי את כוחותי, לא נמצאה עבודה בשבילי, לא נחוצה יותר. כשעבדתי בבית-החרושת, הייתי יורקת דם. האדון הכרסני חמל עלי ופטרני מעבודתי, ולי נשאר רק לצאת בחוצות ולמכור את גופי, אך גם גוף לא נשאר לי...

אופ־פ־פ, לון נמן לי, לולא המשמעת המפלגתית, הייתי מתפרצת לביתם ומכרסמת את צואריהם השמנים בשיני. אות-ח-ח, כמה לבי שואף נקמה! כשאני עוברת על יד בית הַצִּיקָה ורואה מרחוק את פרצופיהם מציצים מתוך חורי הסבכה כעכברים, פִּצְעֵי הולכים ומגלידים. בכל בוקר, לפני עלות השחר, מובילים אותם מאחורי העיר

ומנגנים להם: פִּיף־פִּף, פִּיף־פִּף. חֶה־חֶה־חֶה! המנגינה בודאי
לא נעימה לאזניהם...

בעיניה לא מצאה חן, שיונה מחרועעת עם בתיה:
— תזהרי מהם, הסטודנטים המפונקים האלה. ידי־די־נו.
תכנס למפלגה ודי. אין פה לסדר „סחר מכר“, או לכאן,
או לכאן! מ־כ־רים אנו אותם, לאן שהרוח מִנִּשב...
השלישית היתה עבריה, בת למשפחה עניה מליטא,
בעלת פנים שמיים ידועים. את כל בני משפחתה שחטו
בפרעות לעיניה. היא נצלה בנס. היא יושבת־ראש של
התא הקומיניסטי בבית־החרושת. מסורה למפלגה, נואמת,
בעלת כשרון.

יונה נתחבכה על החברים. היא למדה בהתמדה
בשעורי־ערב. בתיה המשיכה להיות לה לעזר בשעוריה.